

ОСВІТА В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ: ШТРИХ ДО ІНСТИТУЦІЙНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ

Віктор Савка – кандидат соціологічних наук, доцент, кафедри соціології та соціальної роботи, Національний університет «Львівська політехніка», savka123@ukr.net

Марія Макар – магістрантка Національного університету «Львівська політехніка», mariia.makar.mm@gmail.com

Однією з центральних проблем у вивченні С. Щудло якості освіти в сучасній Україні був її інституційний аналіз. *Метою* нашої публікації є визначення ефективності дії інституції освіти з точки зору впливу на її функціонування балансу інститутів – складників цієї важливої інституції сучасного суспільства.

Для досягнення мети використаємо авторську методологію, в основі якої закладена ідея системності соціальних інституцій як композиції соціальних інститутів [6]. Іншими словами, соціальна інституція, будучи стандартизованою формою взаємодій між соціальними акторами, залученими до реалізації певних суспільно важливих потреб, які завжди мають системний характер, об'єднує в собі систему інтеракцій інститутів, котрі лише за умови їхньої збалансованої реалізації дозволяють досягнути встановленої суспільством мети. У цій системі особливо важливими є інститути, які визначають ролі основних акторів, безпосередньо причетних до процесу створення та передачі знань.

У нинішній, перманентно реформованій вітчизняній освіті, особливого значення набуває інститут стейкхолдерів, тобто, як їх трактує Вікіпедія, «Зацікавлені сторони, зацікавлені особи, ... – фізичні та юридичні особи, які мають легітимний інтерес у діяльності організації, тобто певною мірою залежать від неї або можуть впливати на її діяльність» [2]. При тому слід звернути увагу що у Законах України про освіту та про вищу освіту визначення терміну «стейкхолдер» немає, хоча Міністерство освіти та науки України активно його використовує [7].

Незважаючи на певну «розмитість» вікіпедійного визначення, очевидно, що такими зацікавленими сторонами у ситуації вищої освіти можуть бути не лише ті, хто здобуває освіту, чи надає освітні послуги, але й, зважаючи на суспільну значимість освіти, достатньо широке коло інших акторів, зокрема експертів, які мають стосунок до освіти. В нинішньому, масово охопленому соціальними мережами суспільстві, окремою групою, яка претендує на роль експертів-стейкхолдерів, зокрема в проблемах освіти, можуть ставати блогери. Вони значною мірою формують громадську думку, налаштування індивідів та груп на певні моделі поведінки, в тому числі і ті, які стосуються пов'язаних із освітою процесів.

Ситуацію із балансом впливів інститутів-складників на дію інституції освіти розглянемо на прикладі «Конспекту для підготовки до ЄФВВ з психології та соціології/2024» [3]. Вже побіжне ознайомлення із аналізованим документом вказує на ряд його сумнівних, з погляду якості викладених матеріалів, характеристик. Наприклад, хоча у бібліографічному описі видання вказано, що воно є конспектом, а в кінці дано «Список використаних джерел», в самому тексті відсутні посилання на ці джерела. Зважаючи на значну кількість достатньо сумнівних, з нашого погляду, матеріалів, поданих у виданні, та неможливість їх звірити з оригінальними текстами, читачі не можуть бути впевненими у точності їхнього конспектування. До того ж, редакторка при складанні списку джерел допустила грубі помилки, які істотно ускладнюють їхній пошук. Для неї, очевидно, є невідомою вимога про дотримання стандартів складання бібліографічних описів. Ці та інші «ляпи» можна пояснити відсутністю належної кваліфікації у «редакторки» (вжито це слово щодо Т. Польченко на титульній сторінці згаданого видання) або «авторки» (вжито це слово щодо Т. Польченко та згаданого видання на онлайн платформі «Школа майбутніх магістрів»), та «магістрантки ЛНУ ім. Івана Франка», котра уклала конспект, коли лише готувалася до вступу до магістратури [1]. Ми не заперечуємо, що і редакторка має повне право на складання та розповсюдження такого роду видань. Проте реклама цього продукту та продаж через магазин Київського національного університету імені Тараса Шевченка без належного рецензування та фахової оцінки, знову ж таки, викликає певні сумніви [4].

Редакторка посібника Т. Польченко є авторкою психологічного блогу в Instagram з аудиторією 12,5 тис. читачів та є співзасновницею онлайн-школи магістрів [5], і це, очевидно, дає їй підставу претендувати на роль експерта-стейкхолдера. Проте відсутність, чи недостатня робота в інституційній системі освіти механізмів апробації такого типу навчальної продукції нормалізує вплив суб'єктів-стейкхолдерів із сумнівною кваліфікацією на освітні процеси, що стає підвалиною формування дезінформаційного мисленевого соціального конструкту у споживачів – здобувачів освіти.

Наведений випадок є лише одним із доказів, що інституція освіти нині нездатна адекватно реагувати на нові виклики інформаційного суспільства. Відповідно, з'являються дисфункції в її системі, викликані дисбалансом між інститутами-складниками інституції в цілому. Страждає якість освіти, її здатність досягати легітимних цілей, для яких вона призначена.

Зважаючи на динамічність сучасного світу, постійною «точкою напруги» для всіх сфер суспільного життя залишається проблема підтримки балансу в системі взаємодій всіх соціальних акторів, залучених до певної сфери суспільно значимої діяльності. Одні з них підсилюють свій вплив, інші втрачають його. Відповідно, певні актори, поля та способи дії,

яких визначають певні інститути-складники інституції освіти, вносять дисбаланс у систему інституції, самовільно присвоюючи собі не властиві їм функції, розширюючи свій вплив на поля відповідальності інших інститутів. Збалансованість інститутів у системі інституції, від чого вирішальним чином залежить підтримання ефективності її роботи, а отже, здатності інституції в цілому не лише до виконання призначеної їй суспільно важливої місії, але й належної взаємодії з іншими соціальними інституціями в інституційній системі суспільства та, в кінцевому результаті, ефективності всієї суспільної системи, залишається постійною проблемою. Шляхом до врегулювання цієї проблеми може бути знаходження таких моделей взаємодій всередині системи інституцій, які б забезпечили пропорційну динаміку всіх їхніх складових частин, убезпечували б інституцію від невиправданого «розростання» полів впливу та нарощення потуги окремих інститутів, призначених для виконання радше тактичних завдань, а не стратегічної мети інституції.

Список використаної літератури

1. Конспект з самопідготовки до ЄФВВ з психології та соціології. *Школа майбутніх магистрів*. URL: <https://magistratura.in.ua/author/tetianapolchenko/> (дата звернення: 06.10.2024).
2. Зацікавлені сторони. *Вікіпедія*. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Зацікавлені_сторони (дата звернення: 06.10.2024).
3. Конспект для підготовки до ЄФВВ з психології та соціології. За заг. ред. Польченко Т.А. К., Вид. ТОВ «Мерч Проджектс», 2024. 148 с.
4. Конспект для підготовки до ЄФВВ з психології та соціології. *Магазин КНУ імені Тараса Шевченка*. URL: https://knushop.com.ua/books/psychology?product_id=7314&sort=p.model&order=DESC&limit=50 (дата звернення: 30.09.2024).
5. Тетяна Польченко. *Instagram*. URL: <https://www.instagram.com/tetianapolchenko?igsh=MWphNnduYWpvdGJrbg==> (дата звернення: 30.09.2024).
6. Савка В. Соціальний інститут/соціальна інституція: спроба термінологічного розмежування та визначення. *Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства: зб. наук. праць*. Харків: ВЦ ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2009. Вип. 15. С. 158–162.
7. Стейкхолдери. *Міністерство Освіти України*. URL: <https://mon.gov.ua/searchresult?key=%D1%81%D1%82%D0%B5%D0%B9%D0%BA%D1%85%D0%BE%D0%BB%D0%B4%D0%B5%D1%80%D0%B8https://uk.wikipedia.org/wiki/> (дата звернення: 06.10.2024).